

De kwaliteit van de ouder-kindrelatie bij verschillende
combinaties van werk- en overuren van de ouders

Masterthesis

Fleur Westerhoff (5712580)

Master's thesis

Utrecht University

Master's programme in Clinical Child, Family and Education Studies

Thesisbegeleidster: Dr. G. Danner-Vlaardingerbroek

Tweede assessor: Dr. Minet de Wied

Inleverdatum: 10-06-2018

Voorwoord

Vorig jaar heb ik in overleg met diversen besloten om mijn Masterthesis vertraagd te schrijven. Met hulp, feedback en de nodige coaching is het mij gelukt om deze af te ronden. Vol trots presenteer ik mijn Masterthesis, ter afronding van mijn studie Clinical Child, Family and Education Studies.

Allereerst gaat mijn dank uit naar Gerdientje Danner-Vlaardingerbroek, die voor en tijdens haar zwangerschapsverlof mij heeft willen begeleiden. Met feedback en goede ideeën via Skype gesprekken heeft zij mij geholpen om deze thesis tot een goed resultaat te brengen, bedankt. Daarnaast wil ik Leoniek Wijngaards bedanken, die met een extra begeleidingsmoment methode en statistiek mij door de bomen het bos weer liet zien. Ook wil ik mijn vriendin Thyrze bedanken voor het kritisch nalezen van mijn scriptie en de hulp bij het zetten van de puntjes op de I. Tot slot mag ik mijn lieve ouders en vriend niet vergeten; pap, mam en Joris jullie hebben soms meer geduld en vertrouwen in mij gehad dan ikzelf. Bedankt voor alle steun, geloof en de gesprekken die we gevoerd hebben.

Dat we er nu samen op mogen proosten!

Fleur Westerhoff

Abstract

Om meer inzicht te krijgen in de ouder-kindrelatie binnen gezinnen met tweeverdieners is er kwantitatief onderzoek uitgevoerd naar de verschillen in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie bij de verschillende mogelijke combinaties van werkuren van de ouders. Hierbij is tevens gekeken of er een interactie-effect aanwezig is tussen de overuren en de verschillende gezinscombinaties op de ouder-kindrelatie. De data, bestaande uit hoogopgeleide gezinnen met tweeverdieners in Nederland, (N = 261) laat zien dat er voor zowel de moeder (vrouw) als de vader (man) geen significante samenhang is tussen de werkuren van ouders en de ouder-kindrelatie. Tevens hebben overuren geen significante samenhang met de ouder-kindrelatie in de verschillende mogelijke gezinscombinaties (parttime vrouw– parttime man, parttimevrouw – fulltime man, fulltime vrouw– parttime man en fulltime vrouw– fulltime man) van werkuren van de ouders. Wanneer er gecontroleerd wordt voor de overuren die de ouders werken, blijkt de ouder-kindrelatie tevens voor zowel de vrouw als de man geen significante samenhang te hebben met de werkuren van de ouders. Er is geen interactie-effect aanwezig tussen de overuren en de verschillende gezinscombinaties op de ouder-kindrelatie. Deze bevindingen suggereren dat de werk- en overuren die de ouders maken geen invloed hebben op de ouder-kindrelatie. Om een breder inzicht te ontwikkelen in de ouder-kindrelatie wordt aangeraden om in volgend onderzoek de perspectieven van het kind mee te nemen.

Kernwoorden: gezinnen met tweeverdieners, ouder-kindrelatie, ouder-kind interactie, werkuren, overuren, familiestructuren

To get more insight in the parent-child relationship within dual earner families, a quantitative research has been conducted. The research examined consistency between the different possible combinations of fulltime and part-time jobs of both parents, including overtime and the parent-child relationship. The data, consisting of high educated dual-earning families in The Netherlands (N = 261), shows that for both man and women, no significant results exists between the parent-child relationships and the different fulltime and part-time combinations. In addition, overtime hours had no significant results. No interaction was found between the overtime hours and the different possible combinations between fulltime and part-time jobs of both parents. These findings suggest that working- and overtime hours are not related to the

DE OUDER-KINDRELATIE IN VERSCHILLENDE GEZINSCOMBINATIES

parent-child relationship. To get a better insight in the parent-child relationship, future research could look at the perspectives of the child.

Keywords: dualearners, parent-child relationship, parent-child interaction, work hours, overtime hours.

Introductie

Achtergrond

Het aantal huishoudens bestaande uit tweeverdieners in Nederland stijgt. In 2002 bestond ruim 50% van de paren in Nederland uit tweeverdieners (Reemers, 2003) en dit nam in 2009 toe naar 57% (Moonen & Kösters, 2011). Dit betekent dan ook dat de vrouwelijke beroepsbevolking toeneemt; tussen 2006 en 2015 is deze met 5,89% toegenomen terwijl de mannelijke beroepsbevolking in dezelfde periode groeide met 1,85% (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2017). Concluderend lijkt het aantal gezinnen bestaande uit tweeverdieners de afgelopen jaren steeds verder te stijgen waarbij vooral de vrouwelijke beroepsbevolking sterk toeneemt (OECD, 2017).

Het aantal uren dat ouders aan werk besteden is vanaf 1992 niet veel veranderd (Centraal bureau voor de statistiek [CBS], 2015), waardoor geconcludeerd lijkt te kunnen worden dat er een verandering heeft plaats gevonden in de verdeling van werkuren binnen een gezin en *co-parenting* tegenwoordig vaker wordt toegepast binnen gezinnen met tweeverdieners (Cabrera, Tamis-LeMonda, Bradley, Hofferth, & Lamb, 2000). De vraag rijst wat dit betekent voor de ouder-kindrelatie. Het huidige onderzoek richt zich dan ook op de kwaliteit van de ouder-kindrelatie met behulp van de onderzoeksvraag “Wat is het verschil in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie binnen gezinnen met tweeverdieners bij de verschillende mogelijke combinaties van werkuren van de ouders? Wat is het verschil in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie binnen gezinnen met tweeverdieners wanneer er wel of geen overuren gemaakt worden?” En tot slot de vraag: “Verschilt de rol van overuren als voorspeller voor de kwaliteit van de ouder-kindrelatie bij fulltime of parttime werkuren?” De huidige studie onderzoekt dus welke combinatie van werkuren van de ouders in gezinnen met tweeverdieners, in het vervolg ook wel benoemd als ‘gezinscombinatie’, gemiddeld genomen de beste kwaliteit in de ouder-kindrelatie realiseert waardoor het kind zichzelf optimaal kan ontwikkelen.

Empirisch onderzoek. Recent empirisch onderzoek toont aan dat het gezinsfunctioneren van gezinnen met tweeverdieners positief beïnvloed kan worden door de combinatie van familie- en werkrollen die ouders op zich nemen (Demerouti, 2012; Gottfried, 2005; Gottfried & Gottfried, 2008; Van Steenbergen, Ellemers, & Mooijaart, 2007; Tan, 2008). De ene rol kan voor positieve emoties en een verhoogd energieniveau bij de ouder zorgen, wat het functioneren in de andere rol verbetert (Wayne, Grzywacz, Carlson, & Kacmar, 2007). Zo is

DE OUDER-KINDRELATIE IN VERSCHILLENDE GEZINSCOMBINATIES

een baan waarbij autonomie, sociale ondersteuning en feedback wordt geboden gerelateerd aan een beter functioneren in de familie doordat het voor persoonlijke groei en energie bij de ouder zorgt (Demerouti, 2012, Voydanoff, 2004). Positieve werkervaringen kunnen leiden tot een beter welzijn van de ouder waardoor de interactie met het kind kwalitatief beter wordt (Tan, 2008).

Er zijn echter ook bevindingen waaruit blijkt dat het combineren van familie- en werkrollen tot negatieve uitkomsten leidt (Costigan, Cox, Cauce, 2003; Stevens, Kiger, & Riley, 2006). Zo kan het ervaren van een hoge werkdruk, negatieve interpersoonlijke interacties of conflicten op het werk ervoor zorgen dat de ouder vermoeid raakt en het welzijn vermindert (Costigan et al., 2003; Stevens et al., 2006; Story & Repetti, 2006). Dit leidt mogelijk tot verminderde responsiviteit van de ouder, minder sociale interacties en meer echtelijke conflicten (Story & Repetti, 2006), waardoor de kwaliteit van de ouder-kindrelatie kan verminderen (Cabrera et al., 2000).

Klaarblijkelijk kan het gezinsfunctioneren zowel positief (Demerouti, 2012; Gottfried, 2005; Gottfried & Gottfried, 2008; Van Steenbergen et al., 2007; Tan, 2008) als negatief (Costigan et al., 2003; Stevens et al., 2006) samenhangen met de werkervaringen van ouders. Opvallend is dat de gedane uitspraken veelal gericht zijn op de ontwikkeling van het kind en het functioneren van het volledige gezin, waarbij de ouder-kindrelatie geen prioriteit lijkt te hebben. Om uitspraken te kunnen doen over de ontwikkeling van het kind en het familie functioneren is de ouder-kindrelatie van belang, omdat kinderen zich het beste ontwikkelen wanneer er een hogere mate van ouderlijke warmte en koestering is, ongeacht of deze interactie met de vader of moeder is (Lamb, 2010). Dit onderzoek focust zich daarom op de ouder-kindrelatie.

Centrale concepten en theoretische uiteenzetting

Ouder-kindrelatie. Een kwalitatief goede ouder-kindrelatie wordt gekarakteriseerd door onder andere warmte, acceptatie en een open communicatie (Zhou, Sandler, Millsap, Wolchik, & Dawson-McClure, 2008) en heeft een positief effect op de ontwikkeling van het kind (Marsiglio, Amato, Day, & Lamb, 2000; Lamb, 2010; Riggio, 2004; Zhou et al., 2008). De kwaliteit van de ouder-kindrelatie verbetert wanneer ouders interactieve activiteiten met hun kind ondernemen - zoals het helpen met huiswerk, samen spelen of andere ontspannende activiteiten – en de ouderbetrokkenheid hoog is (Milkie, Kendig, Nomaguchi, & Denny, 2010).

De ouder-kindinteractie verschilt per geslacht, hoewel de effectgrootte van dit verschil klein is (Lewis & Lamb, 2003). Moeders tonen meer sensitieve vaardigheden in het interacteren

DE OUDER-KINDRELATIE IN VERSCHILLENDE GEZINSCOMBINATIES

met hun kind over de zorg en routinematige familietaken zoals de verzorging van het kind, terwijl vaders meer betrokkenheid tonen in het spelen met hun kind en doelgerichte taken (Lewis & Lamb, 2003). Concluderend kan een kwalitatief goede ouder-kindinteractie de ouder-kindrelatie verbeteren, doordat ouders genegenheid en aandacht aan de kinderen geven waardoor er een positieve identificatie en waardering ontstaat tussen de ouders en het kind (Mulyadi, Rahardjo, & Basuki, 2016). In het huidige onderzoek wordt de afhankelijke variabele ouder-kindrelatie daarom onderzocht met behulp van de ouder-kindinteractie.

Werkuren en de ouder-kindrelatie. Om een kwalitatief goede ouder-kindrelatie te behouden, lijkt het voor beide ouders essentieel om een goede balans te vinden tussen het aantal werkuren en het gezinsleven. Er zijn vier mogelijke gezinscombinaties: (1) parttime werkuren van zowel de vrouw als de man, (2) parttime werkuren van de vrouw en fulltime werkuren van de man, (3) fulltime werkuren van de vrouw en parttime werkuren van de man en (4) fulltime werkuren van zowel de vrouw als de man.

In Nederland is de combinatie van een fulltime baan (≥ 32 uur) met een parttime baan (12-32 uur) het meest voorkomend in gezinnen met tweeverdieners (CBS, 2015). De combinatie parttime-parttime komt daarnaast minder vaak voor dan de combinatie fulltime-fulltime, wat in 2009 bij 20% van de gezinnen voorkwam (Moonen & Kösters, 2011).

Er lijkt verdeeldheid te zijn binnen de literatuur over de samenhang tussen de werkuren van ouders en de ouder-kindrelatie. De uren die ouders (actief) met hun kinderen doorbrengen vermindert zodra er meer uren gewerkt wordt (Johnsen, Li, Kendall, Strazdins, & Jacoby, 2013; Roeters, Van der Lippe, Kluwer, & Raub, 2012). Zowel Johnsen en collega's (2013) als Milkie en collega's (2010) geven aan dat de werkuren van ouders negatief samenhangen met de ouder-kindrelatie. Het aantal werkuren blijkt echter minder relevant voor de ouder-kindrelatie wanneer de kinderen de adolescentie hebben bereikt (Roeters et al., 2012).

Daarentegen zijn er ook bevindingen waaruit blijkt dat het aantal werkuren opzichzelfstaand geen samenhang heeft met de kwaliteit van de ouder-kindrelatie (Huston & Rosenkrantz Aronson, 2005; Roeters, van der Lippe, & Kluwer, 2010). Danner-Vlaardingebroek, Kluwer, Steenbergen, & Van der Lippe (2013) spreken van een modererende factor, namelijk de psychologische beschikbaarheid van de ouder die onder invloed is van verschillende factoren van een werkdag. Ouders dienen niet enkel fysiek, maar ook mentaal

DE OUDER-KINDRELATIE IN VERSCHILLENDE GEZINSCOMBINATIES

beschikbaar te zijn tijdens de interacties met het kind zodat de kwaliteit van de ouder-kindrelatie goed blijft (Danner-Vlaardingerbroek et al., 2013; Mulyadi et al., 2016).

Huidig onderzoek heeft als doel om nieuwe inzichten te bieden in het verschil in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie bij de verschillende gezinscombinaties, wat de verdeeldheid van de recent wetenschappelijke literatuur mogelijk vermindert. Hoewel de literatuur tegenstrijdig lijkt, toont onderzoek van zowel Johnsen en collega's (2013) als Milkie en collega's (2010) een negatieve samenhang aan tussen de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en de werkuren van ouders. Roeters en collega's (2012) geven aan dat deze samenhang minder relevant is wanneer de kinderen de adolescentie bereikt hebben. Omdat de kinderen in dit onderzoek nog niet in de adolescentiefase zitten, wordt verwacht dat de gezinscombinatie waarbij één van de ouders een parttime baan heeft, een betere kwaliteit van de ouder-kindrelatie realiseert dan de gezinscombinatie fulltime vrouw, fulltime man.

Overuren en de ouder-kindrelatie. In 2010 werkt 37% van de werknemers gemiddeld 6 overuren per week (CBS, 2011), waarbij er meer overuren worden gewerkt met een fulltime baan dan met een parttime baan. Het werken van overuren, vrijwillig of verplicht, heeft een samenhang met het ervaren van emotionele uitputting en gezondheidsklachten door de ouder (Van Echtelt, 2014). Tevens blijkt het werken van overuren samenhang te hebben met het toenemen van het aantal conflicten in een gezin (Carlos & Perrewe, 1999; Geenhaus, Bedeian, & Mossholder, 1987; Nielson, Carson, & Lankau, 2001), waardoor de kwaliteit van de ouder-kindrelatie vermindert.

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat ook de kinderen last ervaren wanneer hun ouders overuren maken (Bianchi & Milkie, 2010; Johnsen et al., 2013; Pocock & Clarke, 2005), wat mogelijk een samenhang heeft met een hogere werkdruk en stress bij de ouders (Story & Repetti, 2006). Deze kinderen geven in de onderzoeken van Bianchi en Milkie (2010) en Pocock en Clarke (2005) aan dat zij wensen dat hun ouders minder gestrest en moe zijn van het werken.

Empirisch onderzoek toont dus aan dat de kwaliteit van de ouder-kindrelatie kan verminderen wanneer ouders meer uren (over)werken (Bianchi & Milkie, 2010; Johnsen et al., 2013; Milkie et al., 2010; Pocock & Clarke, 2005). Doordat mensen met een fulltime baan gemiddeld genomen meer overuren werken (CBS, 2011) en de kwaliteit van de ouder-kindrelatie minder hoog verwacht wordt bij een fulltime baan doordat er minder uren interactief met het kind worden doorgebracht (Johnsen et al., 2013; Roeters et al., 2012), wordt er verwacht dat de

overuren in de gezinscombinatie fulltime vrouw en fulltime man een sterkere voorspeller is voor een lagere kwaliteit van de ouder-kindrelatie.

Huidig onderzoek

Het doel van huidig onderzoek is om inzicht te bieden in mogelijke verschillen in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en de samenhang met de werk- en overuren van de ouders. Met behulp van het interactie-effect tussen de overuren met de gezinscombinaties kan de rol van overuren per gezinscombinatie toegelicht worden op de kwaliteit van de ouder-kindrelatie.

Verwacht wordt dat de gezinscombinatie waarbij beide ouders fulltime werkuren werken de kwalitatief minst goede ouder-kindrelatie realiseert (Johnsen et al., 2013; Milkie et al., 2010; Roeters et al., 2012). Ten tweede wordt er verwacht dat het werken van overuren samenhangt met een verminderde kwaliteit van de ouder-kindrelatie (Bianchi & Milkie, 2010; Johnsen et al., 2013; Pocock & Clarke, 2005). Tot slot stelt de derde hypothese dat er sprake is van een interactie-effect tussen overuren en de werkuren van de ouders, waarbij fulltime werkuren en aanwezige overuren elkaar het meest zullen versterken wat zal leiden tot een minder goede kwaliteit van de ouder-kindrelatie (Bianchi & Milkie, 2010; Johnsen et al., 2013; Milkie et al., 2010; Pocock & Clarke, 2005).

Het lijkt aannemelijk dat niet alleen de losse werk- en overuren van de ouders – de werksituaties in een gezin illustrerend - maar ook de totale werk- en overuren die ouders binnen een gezin samengenomen aan het werk besteden invloed hebben op de ouder-kindrelatie. De uren die ouders fysiek en mentaal beschikbaar zijn voor hun kind verminderen namelijk wanneer er meer uren aan werk worden besteed (Bianchi & Milkie, 2010; Johnsen et al., 2013; Pocock & Clarke, 2005). De totale werk- en overuren van beide ouders in een gezin illustreert dus de totale uren die ouders niet beschikbaar zijn voor hun kind. De leeftijd van het kind lijkt hier ook een factor in te spelen (Roeters et al., 2012) doordat kinderen per leeftijdsfase verschillende ontwikkelingsbehoeften hebben, wat passende ondersteuning van ouders vraagt (Carr, 2016; Hendriksen, 2011). Jonge kinderen hebben meer behoeften aan nabijheid en steun van ouders, dat verandert wanneer ze de adolescentiefase bereiken: leeftijdsgenoten worden dan belangrijker en de drang naar zelfstandigheid wordt groter (Caskey, & Anfara, 2007; Hendriksen, 2011). Concluderend worden de werk- en overuren van beide ouders samen en de leeftijd van het oudste kind in dit onderzoek meegenomen als controlevariabelen.

Methodie

Data

Huidig onderzoek is onderdeel van het grotere onderzoek “Werk & Gezin, onderzoek onder tweeverdieners” (Danner-Vlaardingerbroek et al., 2013) waaruit eerder verzamelde data beschikbaar is gesteld. Het betreft een kwantitatief toetsingsonderzoek, waarbij met behulp van vragenlijsten data wordt verzameld, wat wordt omgezet in standaardscores. Hiermee wordt nagegaan of hypothesen, die gebaseerd zijn op wetenschappelijke literatuur, juist zijn (Tijmstra & Boeije, 2015). Tot slot betreft het een *between-subject design* (Field, 2014) omdat de verschillen tussen de gemaakte groepen - op basis van geslacht en de gemaakte werk- en overuren - worden gemeten.

Participanten

De populatie van dit onderzoek omvat samenwonende ouders die beiden een betaalde baan hebben van minimaal 12 uur per week met minstens één thuiswonend kind in de leeftijd van 4 tot en met 18 jaar. Mensen die minimaal 12 uur per week werken worden door Merens en Hermans (2009) tot de Nederlandse beroepsbevolking gerekend. Wanneer een gezin bestaat uit meerdere thuiswonende kinderen, richt dit onderzoek zich op het oudste thuiswonende kind.

Dit onderzoek bestaat uit een steekproef met in totaal 261 Nederlandse families (Danner-Vlaardingerbroek et al., 2013). De gemiddelde leeftijd van de vader is 42 jaar ($SD = 6.2$) en van de moeder 40 jaar ($SD = 5.6$). Een groot percentage van de ouders is hoger opgeleid. Bij de vaders heeft 40,6% een WO-diploma, 31,8% een HBO-diploma en 12,3% een MBO-diploma afgerond. Van de moeders heeft 36,8% een WO-diploma, 36,4% een HBO-diploma en 12,3% een MBO-diploma. De werkuren van de ouders verschillen per geslacht; bij de vaders werkt 7,3% parttime ($N = 19$) en 92,7% fulltime ($N = 242$) terwijl bij de moeders 77,4% parttime werkt ($N = 202$) en 22,6% fulltime werkt ($N = 59$). Het gemiddelde aantal werkuren volgens contract is voor de vader 37,6 uur per week ($SD = 7.1$) en voor de moeder 24,7 uur per week ($SD = 6.9$) (Danner-Vlaardingerbroek et al., 2013). Dit komt overeen met de gemiddelde Nederlandse populatie van tweeverdieners (Merens & Hermans, 2009; Souren, 2011).

Procedure

In dit onderzoek is sprake geweest van een doelgerichte steekproef, waarbij eenheden geselecteerd werden die voldeden aan specifieke kenmerken (Neuman, 2014). De steekproef is op electieve wijze tot stand gekomen door brochures op scholen, in stedelijke en landelijke

gebieden van Nederland, te verspreiden (Danner-Vlaardingerbroek et al., 2013). Families konden zich voor het onderzoek aanmelden door te reageren op de brochure. Participanten zijn van tevoren geïnformeerd en hebben vrijwillig meegewerkt, wat door Neuman (2014) *informed consent* wordt genoemd. Daarnaast is de vertrouwelijkheid van de participanten bewaakt door middel van anonimiteit (Neuman, 2014).

650 Nederlandse families hebben zich vrijwillig aangemeld voor het onderzoek van Danner-Vlaardingerbroek en collega's (2013). Beide ouders moesten vervolgens eenmalig na een werkdag een vragenlijst invullen wanneer ze minstens 30 minuten interactief met het oudste kind hadden doorgebracht. De kwaliteit van de ouder-kindrelatie is op deze manier gemeten met hetzelfde kind, wat de betrouwbaarheid ten goede komt. Wanneer beide ouders de vragenlijst terug hadden gestuurd, ontvingen ze een kleine gift ter waarde van 5 euro (Danner-Vlaardingerbroek et al., 2013). Met een responspercentage van 51% bestaat de steekproef uit een totaal van 335 families. Uit deze oorspronkelijke steekproef van 335 Nederlandse families zijn 74 families niet mee genomen, omdat ze niet voldeden aan de criteria, niet gewerkt hadden of te weinig tijd met het kind hadden doorgebracht. De analyses worden daartoe uitgevoerd op een steekproef bestaande uit 261 Nederlandse families (Danner-Vlaardingerbroek et al., 2013).

Meetinstrumenten

In huidig onderzoek spelen de variabelen relatiekwaliteit, het aantal werkuren en het aantal overuren een rol die door middel van een vragenlijst worden onderzocht. Deze bevat verschillende onderdelen waaronder persoonlijke gegevens, werkervaringen, ervaringen met de partner en ervaringen met het oudste kind. Het tweede deel van de vragen over de ervaringen met het oudste kind worden gebruikt voor huidig onderzoek.

Werkuren. De onafhankelijke variabele 'werkuren' wordt eenmalig door de ouders ingevuld op de vragenlijst aan de hand van de gestelde contracturen die zij werken. Zowel de man als de vrouw wordt vervolgens in twee dichotome groepen verdeeld; parttime werkuren (12 tot 32 uur per week) en fulltime werkuren (meer dan 32 uur per week). Op basis van het geslacht resulteert dit in vier groepen. Tot slot worden, op basis van de combinatie van werkuren van de ouders, de verschillende gezinscombinaties gemaakt (1) parttime vrouw– parttime man (2) parttimevrouw – fulltime man (3) fulltime vrouw– parttime man en (4) fulltime vrouw– fulltime man

Overuren. De overuren worden eenmalig door de ouders ingevuld op de vragenlijst, zowel voor het gemiddelde aantal betaalde als onbetaalde overuren per week die zij werken. Samengenomen vormt dit de onafhankelijke variabele overuren, die met een intervallschaal behouden wordt in huidig onderzoek.

Ouder-kindrelatie kwaliteit. De interacties die ouders met hun oudste kind hebben gehad, wordt gemeten met de Ouder-Kind Interactie Vragenlijst ([OKIV] Lange, Blonk, Wiers, & Van der Schaar, 1997). De betrouwbaarheid van de OKIV is voldoende gebleken (Van der Maas & Albrecht, 2014). De OKIV is oorspronkelijk bedoeld voor ouders en kinderen in de leeftijd 8 tot en met 18 jaar (Lange et al., 1997). Onderzoek toont echter aan dat de vragenlijst toegepast kan worden bij kinderen met een leeftijd tussen de 4 en de 18 jaar; er zijn geen significante verschillen ontdekt tussen vaders en moeder met kinderen in de leeftijd van 4 tot 8 jaar en vaders en moeders met kinderen van 8 tot 18 jaar (Danner-Vlaardingebroek et al., 2013).

De kwaliteit van de ouder-kindinteractie wordt bepaald volgens scoring op twee dimensies: conflicthantering en acceptatie (Lange, 2001). Voorbeelditems zijn “Vandaag heb ik [naam kind] een compliment gegeven” en “Vandaag heb ik geschreeuwd tegen [naam kind]” (Lange et al., 1997). De vragen worden ingevuld aan de hand van een zevenpuntsschaal van 1 ‘totaal oneens’ tot en met 7 ‘totaal mee eens’. Hoe hoger de score van de vragenlijst, des te positiever wordt de kwaliteit van de ouder-kindinteractie beoordeeld (Danner-Vlaardingebroek et al., 2013). Deze vragenlijst resulteert in een betrouwbaarheidscoëfficiënt voor vaders van $\alpha = .84$ en voor moeders van $\alpha = .82$ (Danner-Vlaardingebroek et al., 2013). In huidig onderzoek is de betrouwbaarheidscoëfficiënt voor vaders $\alpha = .84$ en voor moeders $\alpha = .81$. Dit kan worden beschouwd als een goede betrouwbaarheid (Allen, Bennett, & Heritage, 2014).

Controlevariabelen. Het totale aantal uren - werk- en overuren samengenomen - dat beide ouders samen aan hun werk besteden wordt als controle variabele in de eerste deelvraag meegenomen in huidig onderzoek. Deze variabele wordt gevormd door de variabele werkuren en de variabele overuren van beide ouders samen te nemen. Daarnaast wordt de leeftijd van het oudste kind meegenomen als controlevariabele bij de eerste en tweede deelvraag. Deze wordt eenmalig door de ouders ingevuld op de vragenlijst. Beide controlevariabelen worden met een intervallschaal behouden in het onderzoek.

Resultaten

Inleidend aan de uitwerking van de resultaten, zijn de gemiddelden en standaarddeviaties weergegeven in tabel 1. Tevens is de correlatie tussen de variabelen onderzocht, zie tabel 2. De *spearman correlation* is gebruikt om de samenhang tussen de onafhankelijke variabele en de controle variabelen te onderzoeken omdat de onafhankelijke variabele van ordinaal meetniveau is (Gravetter & Wallnau, 2013). De totale werk- en overuren die ouders samengenomen aan het werk besteden heeft een middelmatige correlatie met de onafhankelijke variabele 'gezinscombinatie' $r(261) = .60, p < .01$ (Gravetter & Wallnau, 2013; Tilburg University, 2018). De controlevariabele leeftijd van het kind heeft daarentegen geen significante samenhang met de onafhankelijke variabele.

Tabel 1

Beschrijvende gegevens van de studie variabelen (N = 261).

	M_{vrouw}	SD_{vrouw}	M_{man}	SD_{man}
Werkuren	24.66	7.14	37.58	6.91
Overuren	2.03	2.93	4.30	5.90
Ouder-kindrelatie	5.85	0.72	5.70	0.76

DE OUDER-KINDRELATIE IN VERSCHILLENDE GEZINSCOMBINATIES

Tabel 2

Pearson correlaties van alle in de analyses gebruikte onafhankelijke variabelen, per gender uitgewerkt.

Variabele	1	2	3	4	5
Leeftijd van het oudste kind	-	.14*	.08	.04	-.11
Werkuren per geslacht	-.11	-	.02	.28**	.12
Overuren per geslacht	.17**	.27**	-	.40**	-.01
Werkuren en overuren van beide ouders samengenomen	.04	.80**	.56**	-	.08
Ouder-kindrelatie	-.11	-.02	-.03	-.05	-

Note. Correlaties voor de vrouwelijke participanten (N = 261) zijn gepresenteerd onder de diagonaal, en de correlaties voor de mannelijke participanten (N = 261) zijn gepresenteerd boven de diagonaal.

* $p < .05$; ** $p < .01$

Gezinscombinaties en de ouder-kindrelatie

Een *one-way analysis of covariance* (ANCOVA) is eerst uitgevoerd om de samenhang tussen de verschillende gezinscombinaties en de ouder-kindrelatie te onderzoeken, waarbij er gecontroleerd is voor de leeftijd van het oudste kind en de totale werk- en overuren die beide ouders samengenomen besteden aan het werk, zie tabel 3. Aan alle nodige assumpties is voldaan, behalve de assumptie normaliteit. Deze is voor de vrouw rechtsscheef in de gezinscombinatie parttime vrouw, fulltime man en voor de man is deze rechtsscheef in de combinaties parttime vrouw, fulltime man en fulltime vrouw, fulltime man. De omvang van de groepen parttime vrouw, parttime man en fulltime vrouw, parttime man is kleiner dan 30 waardoor deze niet als normaal beschouwd kunnen worden (Gravetter & Wallnau, 2013; Field, 2014; Neuman, 2014). Echter komt de omvang van deze gezinscombinaties verhoudingsgewijs overeen met de gemiddelde Nederlandse populatie van tweeverdieners waardoor ze wel meegenomen zijn in het onderzoek (Merens & Hermans, 2009; Souren, 2011).

De analyses zijn per geslacht uitgevoerd omdat beide ouders een eigen ouder-kindrelatie gerapporteerd hebben op de vragenlijst. Voor de ouder-kindrelatie van de vrouw blijkt Levene's test statistisch niet significant, waardoor homogeniteit van variantie is aangenomen, $F(3, 257) = 0,74, p = .53$. De ANCOVA laat zien dat er, na controle voor de leeftijd van het oudste kind en de totale werk- en overuren die beide ouders samengenomen besteden aan het werk, geen significant verschil is tussen de verschillende mogelijke gezinscombinaties op de ouder-kindrelatie van de vrouw, $F(3, 255) = 0.85, p = .47$.

Voor de ouder-kindrelatie van de man blijkt Levene's test eveneens niet statistisch significant, $F(3, 257) = 1.20, p = .31$. De ANCOVA toont aan dat er, na controle voor de leeftijd van het oudste kind en de totale werk- en overuren die beide ouders samengenomen besteden aan het werk, geen significant effect is van de verschillende mogelijke gezinscombinaties op de ouder-kindrelatie van de man, $F(3, 255) = 0.14, p = .93$. Cohen (1988) definieert de resultaten voor zowel vrouw als man als een minimaal effect.

De totale werk- en overuren die ouders samengenomen aan het werk besteden, de controle variabele bij de eerste analyse, heeft een overlapping met de variabele gezinscombinaties. Ter voorkoming van deze overlap en om de rol van overuren te onderzoeken in de ouder-kindrelatie per gezinscombinatie, is een ANCOVA opnieuw uitgevoerd om de samenhang tussen de verschillende gezinscombinaties en de ouder-kindrelatie te onderzoeken,

DE OUDER-KINDRELATIE IN VERSCHILLENDE GEZINSCOMBINATIES

waarbij er eerst is gecontroleerd voor de overuren per geslacht en vervolgens voor de totale overuren die beide ouders samengenomen werken, zie de tabel in bijlage 1. De overuren van zowel enkel de vrouw als de man en de overuren die beide ouders samengenomen werken, hebben statistisch gezien geen significante samenhang met de ouder-kindrelatie van de vrouw. Deze resultaten zijn nagenoeg gelijk aan de eerdere uitgevoerde analyses.

Tabel 3

Gegevens ANOVA met de gemiddelden en standaarddeviaties van de ouder-kindrelatie per geslacht en de verschillende gezinscombinatie.

Gezinscombinatie	<i>n</i>	<i>M</i> _{vrouw}	<i>SD</i> _{vrouw}	<i>M</i> _{man}	<i>SD</i> _{man}
Parttime vrouw, parttime man	13	5.95	0.69	5.56	0.65
Parttime vrouw, fulltime man	189	5.86	0.74	5.67	0.80
Fulltime vrouw, parttime man	6	5.42	0.51	5.71	0.59
Fulltime vrouw, fulltime man	53	5.85	0.64	5.82	0.67

Interactie tussen gezinscombinaties en overuren

Een lineaire multiële regressieanalyse is uitgevoerd om de interactie tussen de verschillende gezinscombinaties en de overuren, zowel individueel als voor beide ouders samengenomen, te onderzoeken. Allereerste zijn de assumpties geëvalueerd. De durbin-watson en de tolerantiewaarden hebben niet in verontrustende uitkomsten geresulteerd (Field, 2014). De waarde van de *mahalanobis distance* was groter dan 16.27, wat duidt op een of meerdere *outliers* (Allen et al., 2014). Extreme waarden op de *mahalanobis distance*, in dit geval groter dan 16.27, die tevens samengaan met een waarde groter dan 1 op de *cook distance* hebben een grote individuele invloed op de voorspellende werkzaamheden van de regressieanalyse en dienen verwijderd te worden (Allen et al., 2014). In huidig onderzoek was er één waarde die hieraan voldeed. Na verwijdering van deze extreme outlier is de analyse uitgevoerd.

DE OUDER-KINDRELATIE IN VERSCHILLENDE GEZINSCOMBINATIES

Vrouw. Allereerst wordt de interactie tussen de overuren van de vrouw en de verschillende gezinscombinaties onderzocht als voorspeller voor de ouder-kindrelatie van de vrouw. De lineaire multi-pele regressieanalyse toont aan dat er voor de ouder-kindrelatie van de vrouw geen significante interactie is tussen de overuren van de vrouw met de verschillende gezinscombinaties parttime vrouw parttime man, $b = -0.02 [-0.27, 0.30]$, $\beta = 0.07$, $p = .90$, parttime vrouw fulltime man $b = -0.03 [-0.32, 0.25]$, $\beta = -0.10$, $p = .83$, fulltime vrouw parttime man $b = -0.05 [-0.40, 0.29]$, $\beta = -0.03$, $p = .77$ en fulltime vrouw fulltime man, $b = -0.02 [0.31, 0.27]$, $\beta = -0.04$, $p = .90$, zie tabel 5. De overuren van de vrouw hebben in geen van de gezinscombinaties een versterkende of compenserende rol op de ouder-kindrelatie.

Vervolgens is de interactie tussen de overuren die de ouders samengenomen maken en de verschillende gezinscombinaties onderzocht als voorspeller voor de ouder-kindrelatie van de vrouw. De lineaire multi-pele regressieanalyse hiervoor toont aan dat er geen significante interactie is voor de verschillende gezinscombinaties parttime vrouw parttime man, $b = -0.03 [-0.12, 0.05]$, $\beta = -0.30$, $p = .43$, parttime vrouw fulltime man $b = 0.01 [-0.07, 0.10]$, $\beta = 0.11$, $p = .74$, fulltime vrouw parttime man $b = 0.00 [-0.11, 0.11]$, $\beta = 0.01$, $p = .95$ en fulltime vrouw fulltime man, $b = 0.04 [-0.05, 0.12]$, $\beta = 0.16$, $p = .42$, zie tabel 6. Concluderend is de interactie tussen zowel de overuren van enkel de vrouw als de overuren van beide ouders met de verschillende gezinscombinaties geen significante voorspeller voor de ouder-kindrelatie.

Man. De interactie wordt allereerst onderzocht tussen de overuren van de man en de verschillende gezinscombinaties als voorspeller voor de ouder-kindrelatie van de man. De lineaire multi-pele regressieanalyse toont aan dat er voor de ouder-kindrelatie van de man geen significante interactie is tussen de overuren van de man en de verschillende gezinscombinaties parttime vrouw parttime man, $b = -0.01 [-0.12, 0.10]$, $\beta = -0.05$, $p = .91$, parttime vrouw fulltime man $b = 0.03 [-0.11, 0.12]$, $\beta = 0.02$, $p = .96$, fulltime vrouw parttime man $b = -0.01 [-0.15, 0.13]$, $\beta = -0.01$, $p = .92$ en fulltime vrouw fulltime man, $b = 0.02 [-0.10, 0.14]$, $\beta = 0.05$, $p = .77$, zie tabel 7. De overuren van de man hebben in geen van de gezinscombinaties een versterkende of compenserende rol op de ouder-kindrelatie.

Vervolgens is de interactie tussen de overuren die de ouders samengenomen maken met de verschillende gezinscombinaties bekeken als voorspeller voor de ouder-kindrelatie van de man. De lineaire multi-pele regressieanalyse hiervoor toont tevens aan dat er geen significante interactie is voor de verschillende gezinscombinaties parttime vrouw parttime man, $b = 0.00 [-$

DE OUDER-KINDRELATIE IN VERSCHILLENDE GEZINSCOMBINATIES

0.09, 0.09], $\beta = 0.02$, $p = .96$, parttime vrouw fulltime man $b = -0.00$ [-0.09, 0.09], $\beta = -0.02$, $p = .96$, fulltime vrouw parttime man $b = 0.00$ [-0.11, 0.12], $\beta = 0.01$, $p = .95$ en fulltime vrouw fulltime man, $b = 0.01$ [-0.08, 0.11], $\beta = 0.06$, $p = .78$, zie tabel 8. Concluderend is de interactie tussen zowel de overuren van enkel de man als de overuren van beide ouders en de verschillende gezinscombinaties geen significante voorspeller voor de ouder-kindrelatie.

DE OUDER-KINDRELATIE IN VERSCHILLENDE GEZINSCOMBINATIES

Tabel 5

Lineaire multiële regressieanalyse met het interactie-effect tussen de overuren van de vrouw en verschillende mogelijke gezinscombinaties als voorspeller voor de ouder-kindrelatie van de vrouw.

Variabele	<i>B</i>	95% <i>CI</i>	<i>SE B</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Overuren vrouw gecentreerd	-0.01	[-0.04, 0.02]	0.02	-.04	-0.59	.55
Constant	5.85	[5.75, 5.94]	0.05		124.88	.00
Interactie parttime vrouw parttime man	0.02	[-0.27, 0.30]	0.14	.07	0.13	.90
Interactie parttime vrouw fulltime man	-0.03	[-0.32, 0.25]	0.14	-.10	-0.22	.83
Interactie fulltime vrouw parttime man	-0.05	[-0.40, 0.29]	0.18	-.03	-0.29	.77
Interactie fulltime vrouw fulltime man	-0.02	[-0.31, 0.27]	0.15	-.04	-0.12	.90

Note. $R^2 = .002$ ($N = 260$, $p = .964$). *CI*= confidence interval for *B*.

DE OUDER-KINDRELATIE IN VERSCHILLENDE GEZINSCOMBINATIES

Tabel 6

Lineaire multiple regressieanalyse met het interactie-effect tussen de overuren van beide ouders samengenomen werken en verschillende mogelijke gezinscombinaties als voorspeller voor de ouder-kindrelatie van de vrouw.

Variabele	<i>B</i>	95% <i>CI</i>	<i>SE B</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Overuren van beide ouders samengenomen gecentreerd	-0.01	[-0.03, -0.00]	0.01	-.13	-2.09	.04
Constant	5.84	[5.75, 5.93]	0.05		128.88	.00
Interactie parttime vrouw parttime man	-0.03	[-0.12, 0.05]	0.04	-.30	-0.79	.43
Interactie parttime vrouw fulltime man	0.01	[-0.07, 0.10]	0.04	.11	0.33	.74
Interactie fulltime vrouw parttime man	0.00	[-0.11, 0.11]	0.06	.01	0.06	.95
Interactie fulltime vrouw fulltime man	0.04	[-0.05, 0.12]	0.04	.16	0.81	.42

Note. $R^2 = .025$ ($N = 260$, $p = .166$). *CI*= confidence interval for *B*.

DE OUDER-KINDRELATIE IN VERSCHILLENDE GEZINSCOMBINATIES

Tabel 7

Lineaire multiple regressieanalyse met het interactie-effect tussen de overuren van de man en verschillende mogelijke gezinscombinaties als voorspeller voor de ouder-kindrelatie van de man.

Variabele	<i>B</i>	<i>95% CI</i>	<i>SE B</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Overuren man gecentreerd	-0.00	[-0.02, 0.02]	0.01	-.01	-0.13	.90
Constant	5.69	[5.60, 5.79]	0.05		118.27	.00
Interactie parttime vrouw parttime man	-0.01	[-0.12, 0.10]	0.06	-.05	-0.11	.91
Interactie parttime vrouw fulltime man	0.00	[-0.11, 0.12]	0.06	.02	0.06	.96
Interactie fulltime vrouw parttime man	-0.01	[-0.15, 0.13]	0.07	-.01	-0.11	.92
Interactie fulltime vrouw fulltime man	0.02	[-0.10, 0.14]	0.06	.05	0.29	.77

Note. $R^2 = .002$ ($N = 260$, $p = .973$). CI= confidence interval for B.

DE OUDER-KINDRELATIE IN VERSCHILLENDE GEZINSCOMBINATIES

Tabel 8

Lineaire multiple regressieanalyse met het interactie-effect tussen de overuren van beide ouders samengenomen werken en verschillende mogelijke gezinscombinaties als voorspeller voor de ouder-kindrelatie van de man.

Variabele	<i>B</i>	95% <i>CI</i>	<i>SE B</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Overuren van beide ouders samengenomen gecentreerd	0.01	[-0.01, 0.02]	0.01	.04	0.63	.53
Constant	5.69	[5.59, 5.78]	0.05		116.87	.00
Interactie parttime vrouw parttime man	0.00	[-0.09, 0.09]	0.05	.02	0.06	.96
Interactie parttime vrouw fulltime man	-0.00	[-0.09, 0.09]	0.05	-.02	-0.05	.96
Interactie fulltime vrouw parttime man	0.00	[-0.11, 0.12]	0.06	.01	0.07	.95
Interactie fulltime vrouw fulltime man	0.01	[-0.08, 0.11]	0.05	.06	0.28	.78

Note. $R^2 = .005$ ($N = 260$, $p = .875$). *CI*= confidence interval for *B*.

Conclusie en discussie

Het doel van dit onderzoek is inzicht geven in mogelijke verschillen in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie in gezinnen met tweeverdieners bij de verschillende combinaties van werkuren van de ouders. De centrale onderzoeksvraag was: “Wat is het verschil in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie binnen gezinnen met tweeverdieners bij de verschillende mogelijke combinaties van werkuren van de ouders?” “Wat is het verschil in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie binnen gezinnen met tweeverdieners wanneer er wel of geen overuren gewerkt worden?” en tot slot de vraag: “Verschilt de rol van overuren voor fulltime of parttime werkuren?”

Er werd verwacht dat parttime werkuren van een ouder een kwalitatief betere ouder-kindrelatie realiseert dan fulltime werkuren omdat ouders dan gemiddeld genomen meer uren interactief met het kind kunnen doorbrengen (Johnsen et al., 2013; Roeters et al., 2012). Hierdoor werd de gezinscombinatie parttime vrouw, parttime man als optimaal verwacht voor de ouder-kindrelatie. Uit de resultaten blijkt echter, zowel voor de vrouw als voor de man, dat de combinatie van werkuren van de ouders geen significante samenhang heeft met de ouder-kindrelatie. Een verklaring voor deze resultaten is mogelijk het opleidingsniveau van ouders, dat in huidig onderzoek hoger dan gemiddeld is; ruim 70% van de ouders heeft een opleiding van minimaal HBO-niveau. Roeters en collega's (2012) hebben gecontroleerd voor de opleiding die ouders genoten hebben, terwijl dit in huidig onderzoek niet is gebeurd. Hoogopgeleide ouders vergroten de tijd met hun kind in het weekend, ter compensatie voor de tijd die zij tijdens de werkdagen niet bij het kind kunnen zijn. Daarnaast hebben ze andere overtuigingen en prioriteren ze de tijd met hun kinderen buiten het werk anders, namelijk in meer ondersteunende hulp en recreatieve activiteiten dan laagopgeleide ouders (Sayer, Gauthier, & Furstenberg, 2004), wat bijdraagt aan een kwalitatief betere ouder-kindrelatie (Milkie et al., 2010; Mulyadi et al., 2016).

Daarnaast werd verwacht dat de kwaliteit van de ouder-kindrelatie lager is wanneer ouders overuren werken (Bianchi & Milkie, 2010; Johnsen et al., 2013; Pocock & Clarke, 2005). Uit de resultaten blijkt dat de overuren van zowel vrouw en man individueel als de overuren die ouders samengenomen werken geen significante samenhang hebben met de kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Een verklaring voor deze resultaten is mogelijk een hoog *self-efficacy*, het geloof in het eigen kunnen (Bandura, 1977), van beide ouders. Dit blijkt als persoonlijke hulpbron gerelateerd te zijn aan het beter kunnen verdragen van stress en emotionele uitputting

door het werk (Xanthopoulos, Bakker, Demerouti & Schaufeli, 2007), waardoor de ouder niet enkel fysiek, maar ook mentaal beschikbaar kan zijn tijdens de interacties met het kind wat bijdraagt aan een betere kwaliteit van de ouder-kindrelatie (Danner-Vlaardingebroek et al., 2013).

Tot slot luidde de verwachting dat overuren meer interacteren met fulltime werkuren in samenhang met de ouder-kindrelatie, in vergelijking met de parttime werkuren, doordat er in een fulltime baan gemiddeld genomen meer overuren gewerkt worden (CBS, 2011) en er met een fulltime baan minder uren interactief met het kind worden doorgebracht (Johnsen et al., 2013; Roeters et al., 2012). In huidig onderzoek wordt daarom verwacht dat overuren voornamelijk in de gezinscombinatie fulltime vrouw en fulltime man een voorspeller zijn voor de ouder-kindrelatie. Uit huidige resultaten blijkt echter, voor zowel de ouder-kindrelatie van vrouw als man, geen significante interactie tussen zowel de individueel gemaakte overuren als de overuren die ouders samengenomen maken en de verschillende gezinscombinaties. Dit betekent dat de interactie tussen zowel de overuren van enkel de vrouw en de man als de overuren die beide ouders maken met de verschillende gezinscombinaties geen significante voorspeller is van de ouder-kindrelatie. Dit geldt ook voor de overuren met betrekking tot de fulltime en parttime werkuren: dit kan niet worden gezien als significante voorspeller van de ouder-kindrelatie. Omdat er tot op heden nog weinig onderzoek is gedaan naar de interactie tussen bovenstaande variabelen als mogelijke voorspeller van de ouder-kindrelatie, wordt het aangeraden om bovenstaande inzichten uit te breiden in toekomstig onderzoek met behulp van een steekproef met een grotere omvang waardoor de standaardfout kleiner wordt en de resultaten nauwkeuriger te interpreteren zijn. Concluderend heeft huidig onderzoek geen significante samenhang gevonden tussen de werkuren van ouders en de ouder-kindrelatie, ook overuren blijken hier geen rol in te spelen.

Sterke en zwakke punten

Een sterk punt van het huidige onderzoek is de totale onderzoekspopulatie; de gebruikte steekproef is met een relatief grote omvang en met gezinnen afkomstig uit zowel stedelijke als plattelandsgebieden in Nederland representatief voor de Nederlandse samenleving, wat de resultaten generaliseerbaar maakt.

Een limitatie in het huidige onderzoek is de assumptie normaliteit waar niet aan is voldaan. De omvang van de gezinscombinaties parttime vrouw, parttime man en fulltime vrouw, parttime man zijn in dit onderzoek relatief klein waardoor de *standard error* toeneemt en de

steekproef resultaten wellicht geen accuraat beeld vormen van de populatie die wordt onderzocht (Gravetter & Wallnau, 2013). Hierdoor dienen de resultaten van deze gezinscombinaties met enige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd. De verhoudingen van de omvang van de verschillende gezinscombinaties tot de totale onderzoekspopulatie in huidig onderzoek komen wel overeen met de gemiddelde Nederlandse populatie van gezinnen met tweeverdieners (Merens & Hermans, 2009; Souren, 2011).

Tot slot is een sterk punt in huidig onderzoek dat de werk- en overuren die ouders samengenomen werken, na grondig onderzoek, is aangenomen als controle variabele in de analyse. Deze controle variabele is niet zoals de variabele ‘gezinscombinaties’ onderverdeeld in werksituaties binnen het gezin – de combinatie van werkuren van de ouders – maar geeft de totale uren aan dat beide ouders fysiek en mentaal niet beschikbaar zijn voor een kind, wat een samenhang lijkt te hebben met de kwaliteit van de ouder-kindrelatie (Danner-Vlaardingebroek et al., 2013; Milkie, et al., 2010; Mulyadi et al., 2016). Omdat de analyses per geslacht worden uitgevoerd, is er gekozen om deze controle variabele mee te nemen in dit onderzoek. Deze controle variabele bleek overlap te hebben met de onafhankelijke variabele ‘gezinscombinaties’, maar de correlatieanalyses resulteerden geen te hoge samenhang tussen beide variabelen, maar gemiddeld. Vervolgens is voor de variabelen los onderzocht of het elkaars variantie in de afhankelijke variabele weg neemt en ook dit was niet het geval. Hieruit blijkt dat de variabele, waarin de werk- en overuren die ouders samengenomen maken wordt gemeten, meegenomen kan worden als controle variabele in dit onderzoek.

Aanbeveling voor toekomstig onderzoek

In huidig onderzoek zijn gezinnen met tweeverdieners onderzocht, waarvan meer dan de helft, namelijk 70%, hoog opgeleid is. Voor een bredere generaliseerbaarheid van de resultaten is het belangrijk dat verschillende gezinsstructuren worden onderzocht zoals éénoudergezinnen en lager opgeleide gezinnen met tweeverdieners.

Daarnaast is in huidig onderzoek gebruik gemaakt van één kwantitatieve onderzoeksmethode. Budd (2005) geeft hierover aan dat verschillende methodes van dataverzameling, zowel kwantitatief als kwalitatief, tot een breder en objectiever beeld van het onderwerp kunnen leiden omdat er bijvoorbeeld op vragen uit de vragenlijst mondeling doorgevraagd kan worden naar de beweegredenen achter gedrag. Daarom wordt voor toekomstig onderzoek aanbevolen om ook kwalitatieve onderzoeksmethoden toe te passen zoals observaties

DE OUDER-KINDRELATIE IN VERSCHILLENDE GEZINSCOMBINATIES

en interviews. Kwalitatieve onderzoeksmethoden, zoals een interview, geven de mogelijkheid om meer informatie over complexe processen te verkrijgen (Cummings, Koss, & Bergman, 2011) en kunnen zich richten op aspecten uit de vragenlijst zoals de interactie na een werkdag tussen ouder en het kind. De ouder-kindrelatie zal hierdoor door de ouders vanuit hun eigen context verklaard kunnen worden, wat bijdraagt aan een completer en inzichtelijk beeld (Neuman, 2014).

Tot slot wordt geadviseerd om tevens de ervaringen van de kinderen te onderzoeken; hoe zij de ouder-kindrelatie ervaren. Uit het onderzoek van Bianchi & Milkie (2010) en Pocock & Clarke (2005) blijkt namelijk dat kinderen lasten rapporteren te ervaren wanneer hun ouders overuren werken. Het emotionele welzijn van een kind hangt samen met de latere ontwikkeling en hier speelt de kwaliteit van de ouder-kindrelatie een rol in (Carr, 2016; Hendriksen, 2011). Wanneer de ouder-kindrelatie ook vanuit het kindperspectief wordt onderzocht, kunnen inzichten worden verkregen in mogelijk verschillende interpretaties van de ouder-kindrelatie door enerzijds de ouders en anderzijds de kinderen. De Gezinsklimaatschaal-II ([GKS-II] Jansma & De Coole, 1983) geeft de mogelijkheid om dit op kwantitatieve wijze te onderzoeken. De GKS-II kan door gezinsleden vanaf 10 jaar worden ingevuld en wordt door de COTAN als goed beoordeeld. Met de GKS-II worden onderwerpen zoals de emotionele beschikbaarheid tussen gezinsleden, de communicatie binnen een gezin en de subsystemen onderzocht (Van der Maas & Albrecht, 2014).

Uit huidig onderzoek blijkt dat de combinatie van werkuren van beide ouders noch de gewerkte overuren een samenhang hebben met de ouder-kindrelatie. Een duidelijk inzicht dat aansluit bij recent wetenschappelijke onderzoeken over gezinnen met tweeverdieners en de verdeeldheid hierin kan verminderen.

Referenties

- Allen, P., Bennett, K., & Heritage, B. (2014). *Spss statistics version 22: A practical guide* (3e ed.). Melbourne: Cengage learning.
- Bandura, A. (1977). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bianchi, S. M., & Milkie, M. A. (2010). Work and family research in the first decade of the 21st century. *Journal of Marriage and Family*, 72, 705 – 725. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00726.x
- Budd, K. S. (2005). Assessing parenting capacity in a child welfare context. *Children and Youth Services Review*, 27, 429–444. doi:10.1016/j.childyouth.2004.11.008
- Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S., & Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 1, 127-136. doi:10.1111/1467-8624.00126
- Carlson, D. S., & Perrewe, P. L. (1999). The role of social support in the stressor-strain relationship: An examination of work- family conflict. *Journal of Management*, 25, 512-540. doi:10.1177/014920639902500403
- Carr, A. (2016). *The handbook of child and adolescent clinical psychology: A contextual approach*. New York: Routledge.
- Caskey, M. M. & Anfara, V. A. (2007). Research summary: Young adolescents' developmental characteristics. Verkregen via <https://www.nmsa.org/Research/ResearchSummaries/DevelopmentalCharacteristics/abid/1414/Default.aspx>
- Centraal Bureau van de Statistiek (2011, december). *Regelmatig overwerken, 2010*. Verkregen via <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2011/49/regelmatig-overwerken-2010>
- Centraal Bureau van de Statistiek (2015, januari). *Meer tweeverdieners met een voltijd baan en een grote deeltijd baan*. Verkregen via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2015/05/meer-tweeverdieners-met-een-voltijdbaan-en-een-grote-deeltijdbaan>
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Costigan, C. L., Cox, M. J., & Cauce, A. M. (2003). Work-parenting linkages among dual-earner couples at the transition to parenthood. *Journal of Family Psychology*, 17, 397– 408. doi:10.1037/0893-3200.17.3.397

- Cummings, E. M. K., Koss, J., & Bergman, N. (2011). Assessment of family functioning. In M. El-Sheikh (Red.), *Sleep and development: Familial and socio-cultural considerations*. doi:10.1093/acprof:oso/9780195395754.003.0014. Verkregen via <http://www.oxfordscholarship.com.proxy.library.uu.nl/view/10.1093/acprof:oso/9780195395754.001.0001/acprof-9780195395754-chapter-014>
- Danner-Vlaardingerbroek, G., Kluwer, E. S., Van Steenbergen, E. F., & Van der Lippe, T. (2013). The psychological availability of dual-earner parents for their children after work. *Family relations*, 62, 741-754. doi:10.1111/fare.12039
- Demerouti, E. (2012). The spillover and crossover of resources among parents: The role of work-self and family-self facilitation. *Journal of Occupational Health Psychology*, 17, 184-195. doi:10.1037/a0026877
- Field, A. (2014). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (4th ed.). London: Sage.
- Gottfried, A. E. (2005). Maternal and dual-earner employment and children's development: Redefining the research agenda. In D. F. Halpern, & S. E. Murphy (Eds.), *From work-family balance to work-family interaction* (pp. 197-218). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. Verkregen via http://sfx.library.uu.nl/utrecht?url_ver=Z39.88-2004&ctx_ver=Z39.88-2004&ctx_enc=info:ofi/enc:UTF-8&url_ctx_fmt=info:ofi/fmt:kev:mtx:ctx&rft.object_id=100000000244635&sfx.request_id=40552325&sfx.ctx_obj_item=0
- Gottfried, A. E., & Gottfried, A. W. (2008). The upside of maternal and dual-earner employment: A focus on positive family adaptations, home environments, and child development in the Fullerton longitudinal study. In A. Marcus-Newhall, D. F. Halpern, & S. J. Tan (Eds.), *The changing realities of work and family: An interdisciplinary approach* (pp. 25-42). New York: Wiley-Blackwell. Verkregen via https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=Ko72_uSsL2UC&oi=fnd&pg=PA9&dq=related:WP83h2N1dWQJ:scholar.google.com/&ots=Og2ItJI745&sig=qzl6nwrhAuE3tFxQ0F06ZLPXJzc#v=onepage&q&f=false
- Gravetter, F. J., & Wallnau, L. B. (2013). *Statistics for the behavioral sciences* (9th ed.). Wadsworth: Cengage learning.
- Greenhaus, J. H., Bedeian, A. G., & Mossholder, K. W. (1987) Work experiences, job performance, and feelings of personal and family well-being. *Journal of Vocational Behavior*, 31, 200-215. doi:10.1016/0001-8791(87)90057-1
- Hendriksen, J. L. N. (2011). *Het verhaal van het kind*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

- Hutson, A. C., & Rosenkrantz Aronson, S. (2005). Mothers' time with infant and time in employment as predictors of mother-child relationships and children's early development. *Child Development, 76*, 467-482. doi: 10.1111/j.1467-8624.2005.00857.x
- Jansma, J. B. M., & De Coole, R. L. (1983). *Gezinsklimaatschaal (GKS-II)*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Johnson, S., Li, J., Kendall, G., Strazdins, L., & Jacoby, P. (2013). Mothers' and fathers' work hours, child gender, and behavior in middle childhood. *Journal of Marriage and Family, 1*, 56-74. doi:10.1111/j.1741-3737.2012.01030.x
- Lamb, M. E. (2010). How do fathers influence child development? Let me count the ways. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (pp.1-26). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Lange, A. (2001). *Ouder-kind interactieve vragenlijst – Revised (OKIV-R) handleiding*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Lange, A., Blonk, R., Wiers, R., & Van der Schaar, D. (1997). De ouder-kind interactie vragenlijst (OKIV). *Kind en Adolescent, 18*, 10-23. doi:10.1007/BF03060643
- Lewis, C., & Lamb, M. E. (2003). Fathers' influences on children's development: The evidence from two-parent families. *European Journal of Psychology of Education, 18*, 211-228. doi:10.1007/BF03173485
- Marsiglio, W., Amato, P. R., Day, R., & Lamb, M. (2000). Scholarship on fatherhood in the 1990s and beyond. *Journal of Marriage and Family, 62*, 1173-1191. doi:10.1111/j.1741-3737.2000.01173.x
- Merens, A., & Hermans, B. (2009). *Emancipatie Monitor 2008*. The Hague, The Netherlands: Netherlands Institute for Social Research.
- Milkie, M. A., Kendig, S. M., Nomaguchi, K. M., & Denny, K. E. (2010). Time with children, children's well-being, and work-family balance among employed parents. *Journal of Marriage and Family, 5*, 1329-1343. doi:10.1111/J.17413737.2010.00768.
- Moonen, L., & Kösters, L. (2011, januari). *Steeds meer tweeverdieners*. Centraal bureau van de Statistiek. Verkregen via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2011/03/steeds-meer-tweeverdieners>
- Mulyadi, S., Rahardjo, W., & Basuki, A. M. H. (2016). The role of parent-child relationship, self-esteem, academic self-efficacy to academic stress. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 5*, 603-608. doi:10.1016/j.sbspro.2016.02.063

- Neuman, W. L. (2014). *Understanding Research*. London: Pearson Inc.
- Nielson, T. R., Carlson, D. S., & Lankau, M. J. (2001). The supportive mentor as a means of reducing work - family conflict. *Journal of Vocational Behavior, 59*, 364 - 381. doi:10.1006/jvbe.2001.1806
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2017). *Labour force participation rate by sex, 15+, 15-64 and 15-24 years old*. Verkregen op 25 september 2017 via <http://www.oecd.org/gender/data/labour-force-participation-by-sex-age.htm>
- Pocock, B., & Clarke, J. (2005). Time, money, and job spillover: How parents' jobs affect young people. *Journal of Industrial Relations, 47*, 62-76. doi:10.1111/j.1472-9296.2005.00158.x
- Reemers, M. (2003, mei). *Combinatie fulltime en parttime werken populair*. Centraal bureau van de Statistiek. Verkregen via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2003/22/combinatie-fulltime-en-parttime-werken-populair>
- Riggio, H. R. (2004). Parental marital conflict and divorce, parent-child relationships, social support, and relationship anxiety in young adulthood. *Personal Relationships, 11*, 99-114. doi:10.1111/j.1475-6811.2004.00073.x
- Roeters, A., Van der Lippe, T., & Kluwer, E. S. (2010). Work characteristics and parent-child relationship quality: The mediating role of temporal involvement. *Journal of Marriage and Family, 72*, 1317-1328. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00767.x
- Roeters, A., Van der Lippe, T., Kluwer, E. S., & Raub, W. (2012). Parental work characteristics and time with children: The moderating effects of parent's gender and children's age. *International Sociolog, 27*, 846-863. doi:10.1177/0268580911423049
- Sayer, L. C., Gauthier, A. H., & Furstenberg, F. F. (2004). Educational differences in parents' time with children: Cross-national variations. *Journal of Marriage and Family, 66*, 1152-1169. doi:10.1111/j.0022-2445.2004.00084.x
- Souren, M. (2011, april). *Gemiddelde arbeidsduur afgelopen jaren nauwelijks veranderd*. Centraal Bureau van de Statistiek. Verkregen via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2011/14/gemiddelde-arbeidsduur-afgelopen-jaren-nauwelijks-veranderd>
- Stevens, D. P., Kiger, G., & Riley, P. J. (2006). His, hers, or ours? Work-to-family spillover, crossover, and family cohesion. *The Social Science Journal, 43*, 425-436. doi:10.1016/j.sosci.2006.04.011
- Story, L. B., & Repetti, R. (2006). Daily occupational stressors and marital behavior. *Journal of Family Psychology, 20*, 690-700. doi:10.1037/0893-3200.20.4.690

- Tan, S. J. (2008). The myths and realities of maternal employment. In A. Marcus-Newhall, D. F. Halpern, and S. J. Tan (Eds.), *The changing realities of work and family: An interdisciplinary approach* (pp. 25-42). New York: Wiley-Blackwell.
doi:10.1002/9781444305272.ch1. Verkregen via
https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=Ko72_uSsL2UC&oi=fnd&pg=PA9&dq=related:WP83h2N1dWQJ:scholar.google.com/&ots=Og2ItJI745&sig=qzl6nwrhAuE3tFxQ0F06ZLPXJzc#v=onepage&q&f=false
- Tijmstra, J., & Boeije, H. (2015). *Wetenschapsfilosofie in de context van de sociale wetenschappen*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Tilburg University (2018). *Correlaties*. Verkregen via
<https://www.tilburguniversity.edu/nl/studenten/studie/colleges/spsshelpdesk/edesk/correlat>
- Van der Maas, J. J., & Albrecht, G. (2014). Diagnostiek van gezinsfunctioneren. In J. A. Tak, J. D. Bosch, S. Begeer, & G. Albrecht (Red.), *Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen en adolescenten*. (pp. 399-444). Utrecht: De tijdstroom.
- Van Echtelt, P. (2014). *Burn-out: Verbanden tussen emotionele uitputting, arbeidsmarktpositie en het nieuwe werken*. Den Haag: Sociaal en cultureel plan bureau.
- Van Steenberg, E. F., Ellemers, N., & Mooijaart, A. (2007). How work and family can facilitate each other: Distinct types of work-family facilitation and outcomes for women and men. *Journal of Occupational Health Psychology*, 12, 279-300.
doi:10.1037/1076-8998.12.3.279
- Voydanoff, P. (2004) The effects of work demands and resources on work-to-family conflict and facilitation. *Journal of Marriage and Family*, 66, 398-412. doi:10.1111/j.1741-3737.2004.00028.x
- Wayne, J. H., Grzywacz, J. G., Carlson, D. S., & Kacmar, K. M. (2007). Work-family facilitation: A theoretical explanation and model of primary antecedents and consequences. *Human Resource Management Review*, 17, 63-76.
doi:10.1016/j.hrmr.2007.01.002
- Xanthopoulou, D., Bakker, A. B., Demerouti, E., Schaufeli, W. B. (2007). The role of personal resources in the job demands-resources model. *International Journal of Stress Management*, 14, 121-141.
- Zhou, Q., Sandler, I. N., Millsap, R. E., Wolchik, S. A., & Dawson-McClure, S. R. (2008). Mother-child relationship quality and effective discipline as mediators of the 6-year

effects of the new beginnings program for children from divorced families. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 4, 579-594. doi:10.1037/0022-006X.76.4.579

DE OUDER-KINDRELATIE IN GEZINNEN MET TWEEVERDIENERS

Bijlage 1

Gegevens ANCOVA, na controle van de covariaten overuren per geslacht en overuren van beide ouders samengenomen, met de gemiddelden en standaarddeviaties van de ouder-kindrelatie per geslacht en de verschillende gezinscombinatie.

Gezinscombinatie	Ouder-kindrelatie van de vrouw				Ouder-kindrelatie van de man			
	Na controle van de overuren per geslacht		Na controle van de overuren die ouders samengenomen werken		Na controle van de overuren per geslacht		Na controle van de overuren die ouders samengenomen werken	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Parttime vrouw, parttime man	5.95	0.20	5.95	0.20	5.56	0.21	5.56	0.21
Parttime vrouw, fulltime man	5.87	0.05	5.86	0.05	5.67	0.06	5.68	0.06
Fulltime vrouw, parttime man	5.40	0.29	5.41	0.29	5.69	0.31	5.68	0.31
Fulltime vrouw, fulltime man	5.83	0.10	5.85	0.10	5.81	0.11	5.80	0.11